

Jelena Kostić-Tomović¹

SUPSTANTIVIZACIJA PARTICIPA PREZENTA U NEMAČKOM JEZIKU I PROBLEM EKVIVALENCIJE^{2}**

Prvo poglavlje rada *Supstantivizovanje participa prezenta u nemačkom jeziku i problem ekvivalencije* nudi osnovne informacije o građenju, značenju i upotrebi participa prezenta u nemačkom jeziku. U narednom poglavlju razmatraju se mogućnosti za razlikovanje imeničke i pseudoimeničke upotrebe participa prezenta, kao i za razlikovanje supstantivizacije i pseudosupstantivizacije tog oblika. U prvom slučaju predlaže se primena sintaksičkih kriterijuma, dok se u drugom kao pogodan pokazatelj nude uzualizacija i leksikalizacija. Centralni deo rada posvećen je supstantivizaciji i pseudosupstantivizaciji participa prezenta i prevodnim ekvivalentima oblika koji nastaju na taj način. Posebno se razmatraju prevodni ekvivalenti oblika srednjeg roda i dvorodnih oblika, pri čemu se naročita pažnja posvećuje slučajevima u kojima je pronalaženje adekvatnog prevodnog ekvivalenta srazmerno složeno. Najznačajnija zapažanja ilustrovana su primerima iz romana *Das Glasperlenspiel* Hermana Hesea (Hesse 1971) i njegova tri prevoda na srpski i hrvatski jezik (Hese 1994, Hesse 1979, Hese 1992). Kraj rada, odnosno zaključak, donosi rekapitulaciju i izvesna pojašnjenja prethodnih razmatranja.

Gljučne reči: *particip prezenta, supstantivizacija participa prezenta, pseudosupstantivizacija participa prezenta, prevođenje, ekvivalencija, prevodni ekvivalent, leksikografski ekvivalent, sistemski ekvivalent*

1. Particip prezenta u nemačkom jeziku

Particip prezenta jedan je od dva participa u savremenom nemačkom jeziku. Gradi se dodavanjem gramatičkog morfema *-d* na infinitiv prezenta aktiva (Srđić 2008: 60). Evo nekoliko primera:

sitzen ('sedeti') → *sitzend* ('sedeći')

stehen ('stajati') → *stehend* ('stojeći')

1 * Univerzitet u Beogradu, Filološki fakultet, Studentski trg 3, 11000 Beograd, elektronska pošta jkostictomovic@fil.bg.ac.rs

2 **Rad *Supstantivizovanje participa prezenta u nemačkom jeziku i problem ekvivalencije* delimično se zasniva na istraživanju vršenom za potrebe izrade neobjavljene doktorske distertacije *Imenice nastale konverzijom u savremenom nemačkom književnom jeziku i njihovi ekvivalenti u srpskom*, koja je odbranjena na Filološkom fakultetu u Beogradu 12. marta 2007. godine.

eintauchen ('zaroniti', 'zaranjati') → *eintauchend* ('zaranjajući')
schreien ('vikati') → *schreiend* ('vičući')

Particip prezenta u nemačkom mogu da grade svi glagoli, ukoliko nema smetnji semantičke prirode. Ovaj bezlični oblik radnju, stanje ili zbivanje karakteriše kao istovremenu sa radjom koja je izražena glavnim glagolom, kao nesvršenu, trajnu i aktivnu (Srđić 2008: 60). Upotrebljava se atributivno (1) i adverbijalno (2), ali ne može biti imenski deo predikata (3) (Srđić 2008: 61-62):

- (1) *der entscheidende Sieg Frankreichs über England*
 ('odlučujuća pobeda Francuske nad Engleskom')
- (2) *Höhnisch lachend kehrte er uns den Rücken.*
 ('Podrugljivo se smejući, okrenuo nam je leđa.')
- (3) **Meine Tochter ist schon seit zwei Stunden lesend.*
 (*'Moja ćerka je već dva sata čitajuća.').

2.1. Supstantivizacija i pseudosupstantivizacija participa prezenta u nemačkom jeziku

Kao i pridevi, participi se veoma često nađu u ulozi semantičkog fokusa eliptične nominalne fraze čiji je nukleus izostavljen.³ Oni tu funkciju preuzimaju lako zahvaljujući tome što imaju deklinaciju, pa u većini slučajeva nema ni potrebe da se supstantivizuju. Do supstantivizacije dolazi samo kada se particip u tzv. imeničkoj upotrebi (*substantivisch gebrauchte Partizipien*) ustali, odnosno uzualizuje. Na uzualizaciju ukazuju visoka frekventnost i leksikografska kodifikacija koja bi iz nje trebalo da proishodi.

Međutim, nije uvek lako sa sigurnošću odrediti da li je particip zaista preuzeo ulogu imenice, tj. da li je „imenički upotrebljen“, iako se na prvi pogled tako čini. S obzirom na to da takvih primera nije malo, postoji potreba za odgovarajućim terminološkim rešenjem. Drugim rečima, neophodno je bilo pronaći adekvatan naziv za participe za koje se pri površnom posmatranju čini da su „imenički upotrebljeni“. Potrebu za tim nameće nemački pravopis, time što nalaže da se sve

3 Za formulaciju 'semantički fokus' opredelili smo se iako nije uobičajna u germanističkoj lingvistici, zato što termini gramatike zavisnosti 'jezgro' i 'nukleus' u ovom slučaju ne omogućavaju neophodno pojmovno razlučivanje. U gramatici zavisnosti jezgrom fraze smatra se, naime, onaj elemenat koji uslovljava pojavu drugih elemenata i (ili) određuje njihov oblik. Iako je njihova semantička uloga izuzetno skromna, u nemačkom jeziku determinativi i zamenice određuju oblik atributivnih prideva i participa, koji su u semantičkom pogledu neuporedivo značajniji. Zato su determinativi i zamenice sintaksička jezgra eliptičnih imeničkih fraza. Pridevi i participi nisu sintaksičko jezgro eliptičnih imeničkih fraza čak ni onda kada na nivou izraza nema ni determinativa ni zamenice, jer se jezgrom u tom slučaju smatra nultni član. Iako, dakle, atributivni pridevi i participi u nemačkom jeziku ne mogu biti sintaksičko jezgro eliptičnih imeničkih fraza, oni su u njima neosporno dominantan elemenat u semantičkom pogledu, pa smo u skladu sa tim i odabrali formulaciju 'semantički fokus' (isp. Kostić 2006: 108).

„imenički upotrebljene“ reči pišu velikim početnim slovom, ali pri tom „imeničku upotrebu“ shvata preširoko i ne definiše je jasno i precizno.

O 'imeničkoj upotrebi participa' (*substantivisch gebrauchte Partizipien*) treba govoriti samo onda kada particip zaista preuzima ulogu jezgra eliptične imeničke fraze.⁴ Kada je particip kao semantički fokus eliptične imeničke fraze sintaksički podređen zamenici ili determinativu, treba govoriti o 'pesudoimeničkoj upotrebi participa' (isp. Kostić 2006: 108).

2.2. Prevodni ekvivalenti supstantivizovanih i pseudosupstantivizovanih participa prezenta

Na nivou glagolske fleksije u srpskom odnosno hrvatskom jeziku postoji oblik ekvivalentan nemačkom participu prezenta. To je glagolski prilog sadašnji.⁵ I particip prezenta i glagolski prilog sadašnji mogu se upotrebiti i u atributskoj i u adverbijalnoj funkciji. Uprkos ovoj sličnosti, primetne su, međutim, i značajne razlike.

Dok kod nemačkog participa prezenta atributska funkcija uočljivo dominira, kod glagolskog priloga sadašnjeg ona uzima maha tek od druge polovine 19. veka, i to upravo pod uticajem nemačkog, ali i francuskog i engleskog (Klajn 2003: 309). S obzirom na to da se taj proces u 20. veku intenzivirao, atributska upotreba glagolskog priloga sadašnjeg u srpskom odnosno hrvatskom jeziku danas nije ni retka ni neobična (npr. iznenađujuća odluka, zabrinjavajuća situacija, preovlađujući stavovi). Mnogi od ovih oblika ušli su i u sklop kolokacija (npr. leteći tanjir, svetleća reklama, padajući meni, galopirajuća inflacija) ili probabema (npr. zaglušujuća buka, nastupajuća godina, predstojeći izbori) itd.

Imenice koje atribuiraju glagolski prilog sadašnji po pravilu su apstraktne, a ukoliko su konkretne, označavaju predmet. Kao atribut, glagolski prilog sadašnji samo se u izuzetnim slučajevima odnosi na imenice sa značenjem lica ili živih bića. Takvi se primeri, doduše, mogu naći, ali nisu osobito brojni. Uglavnom su to kolokacije koje se sastoje od glagolskog priloga sadašnjeg i imenice (npr. tegleća marva, leteća riba, gostujući profesor, sveznaajući prorok).⁶

4 Formulacija 'imenička upotreba participa' odabrana je iz praktičnih razloga, jer se lako dovodi u vezu sa ustaljenim nemačkim terminološkim frazeologizmima *substantivischer Gebrauch* i *substantivisch gebrauchte Partizipien*. (O terminološkim frazeologizmima isp. Ivanović 2005: 90-92.) I nemački pridev *substantivisch* i njegov srpski ekvivalent *imenički* odnosi se, doduše, na formu i samo bi ih u tom značenju i trebalo upotrebljavati. Time što ih upotrebljavamo kao attribute uz imenice *Gebrauch* odnosno 'upotreba', sugerišemo, međutim, da je reč o funkciji. Bez obzira na ovu manu, termin 'imenička upotreba participa' treba prihvatiti u nedostatku boljeg rešenja.

5 Mišljenja smo kako da u skladu sa Engel i Mrazović 1986: 111, 146-147 i Mrazović i Vukadinović 1990: 103-112 -- glagolske prideve i glagolske priloge treba shvatiti kao participe.

6 Na ljudska bića od frekventnih glagolskih priloga sadašnjih odnose se, primera radi, još i *svevideći*, *dobrostojeći*, *dobrodržeći*, *slobodnomisleći*, po postanku uglavnom kalkovi (Klajn 2003: 312).

Primeru supstantivizacije glagolskog priloga sadašnjeg gotovo da i nema. Retki izuzeci u tom pogledu su imenice *predsedavajući* i *glavnokomandujući*, ali je ova druga poreklom iz ruskog jezika. (Klajn 2003: 312).

3. 1. Prevodni ekvivalenti supstantivizovanih participa prezenta: uzualni oblici

S obzirom na to da je supstantivizacija glagolskog priloga sadašnjeg u srpskom jeziku, barem za sada, slabo rasprostranjena, systemske i leksikografske ekvivalente supstantivizovanom participu prezenta treba tražiti među oblicima nastalim prema nekom drugom tvorebnom obrascu. Kod uzualno supstantivizovanih participa prezenta leksički sistem srpskog jezika uglavnom i nudi odgovarajuću leksemu ili lekseme.

Srpski ekvivalenti supstantivizovanog participa srazmerno su heterogeni, u pogledu porekla i tipa tvorbe. Među njima su zastupljeni:

1. eksplicitne izvedenice
(*Reisende*, m/f – 'putnik', 'putnica'; *Mitwirkende*, m/f – 'saradnik', 'saradnica'; *Seieinde*, n – 'biće', 'bivstvo')
2. poimeničeni pridevi i glagolski pridevi
(*Lebende*, m/f – 'živi', pl; *Überlebende*, m/f – 'preživeli', m/pl) i
3. pozajmljenica
(*Studierende*, m/f – 'student', 'studentkinja'; *Genesende*, m/f – 'rekonvalescent', 'rekonvalescentkinja'; *Heranwachsende*, m/f – 'adolescent', 'adolescentkinja').

Stepen ekvivalencije nije uvek isti. Kod supstantivizovanih dvorodnih participa prezenta nužno dolazi do divergencije, kao u primeru *Reisende*, m/f – 'putnik', 'putnica', kojima kao ekvivalenti odgovaraju dve imenice, jedna muškog i jedna ženskog roda.

Javlja se i druge razlike. Dok se, recimo, nemačke imenice *Lebende*, m/f i *Überlebende*, m/f koriste u oba roda jednine i u množini, njihovi srpski ekvivalenti podležu izvesnim ograničenjima. Ekvivalent nemačke imenice *Lebende*, m/f je srpski poimeničeni pridev 'živi', koji se upotrebljava isključivo u množini (npr. 'živi će zavideti mrtvima'). S druge strane, ekvivalent nemačke imenice *Überlebende*, m/f je srpski pridev 'preživeli', koristi se u jednini muškog roda i u množini (npr. 'svi preživeli sada su pod lekarskom negom', 'jedini preživeli transportovan je helikopterom u bolnicu'), ali ne i u jednini ženskog roda (npr. *jedina preživela pretrpela je teške povrede).

Imenica *Studierende*, m/ftokom poslednjih se nekoliko decenija veoma intenzivno koristi, upravo zato što uključuje osobe oba pola. Iz pokreta za emencipaciju žena u Nemačkoj je naime u drugoj polovini 20. veka proizašla težnja ka izbegavanju generičkog maskulinuma. U pojedinim slučajevima, kao što je raspisivanje konkursa za radno mesto, upotreba generičkih oblika ne samo da nije politički korektna, nego

je neprihvatljiva i sa pravnog stanovišta (isp. Duden 2007). U rešavanju problema često pomažu upravo supstantivizovani dvorodni participi i pridevi.

Postoje, doduše, i druge mogućnosti. Jedna od njih su eksplicitni derivati sa sufiksoidom *-kraft* ('snaga'). Gramatički rod ovih imenica je ženski, ali one označavaju i lica muškog i lica ženskog roda. Kao ilustracija mogu poslužiti naredni primeri:

Fachmann, m ('ekspert') – *Fachfrau, f* ('ekspertkinja') – *Fachkraft, f* ('ekspert', 'ekspertkinja')

Reinigungsmann, m ('higijeničar') – *Reinigungsfrau, f* ('higijeničarka') – *Reinigungskraft, f* ('higijeničar', 'higijeničarka')

Spitzenmann, m ('najistaknutiji predstavnik', 'vrhunski stručnjak') – *Spitzenfrau, f* ('najistaknutija predstavnica', 'vrhunska ekspertkinja') – *Spitzenkraft, f* ('najistaknutiji predstavnik', 'najistaknutija predstavnica', 'vrhunski ekspert', 'vrhunska predstavnica')

Veliki broj *nomina agentis* koje označavaju zanimanja složenice su sa imenicom *Mann, m* ('muškarac') u ulozi osnovičke konstituente:

Kameramann, m – 'kameraman'

Karrieremann, m – 'čovek od kariere'

Pressemann, m (razgovorno) – 'novinar'

Geschäftsmann, m – 'poslovni čovek'.

Ukoliko se opredele za to da imenice tvorene prema ovom obrascu upotrebe u množini i pri tome umesto množine markirane morfološkim sredstvima, tj. gramatičkom morfemom *-er* uz podršku umlauta (npr. *Kammeramänner, Karrieremänner, Geschäftsmänner*), odaberu varijantu sa *plurale tantum Leute* ('ljudi') kao osnovičkom konstituentom (*Kammeraleute, Karrieraleute, Presseleute, Geschäftsleute*), govornici mogu bez mnogo dovijanja istovremeno referisati na lica oba pola (isp. Srdić 2008: 133).

Bankkaufleute sind in allen Geschäftsbereichen von Kreditinstituten tätig. Vor allem bearbeiten sie Aufträge und beraten ihre Kunden über die gesamte Palette von Finanzprodukten - von den verschiedenen Formen der Geldanlage über Kredite bis hin zu Baufinanzierungen und Versicherungen.⁷

(Bankarske službenice i službenici rade u svim oblastima poslovanja kreditnih ustanova. Oni pre svega izvršavaju naloge i pružaju savete klijentima o čitavoj paleti finansijskih usluga, od različitih oblika ulaganja, preko kredita, sve do finansiranja gradnje i osiguranja.)

Ponekad se, međutim, imenica sa značenjem muškog i imenica sa značenjem

⁷ (<http://infobub.arbeitsagentur.de/berufe/start?dest=profession&prof-id=6755>) [14.12.2010]

ženskog lica upotrebljavaju naporedo (isp. Duden 2007). Tako se eksplicitno pominju i osobe muškog i osobe ženskog roda:

Bankkaufmann/Bankkauffrau ist ein anerkannter Ausbildungsberuf. Die Ausbildungsdauer beträgt drei Jahre. Potenzielle Arbeitgeber sind in erster Linie Kreditinstitute (Banken, Direktbanken, Girozentralen), aber auch Börsen, Versicherungen und Unternehmensberatungen.⁸

(Bankarski službenik / bankarska službenica priznat je obrazovni profil. Obrazovanje traje tri godine. U potencijalne poslodavce ubrajaju se pre svega kreditne ustanove (banke, direktno bankarstvo, klirinške banke), ali i berze, osiguravajuće kuće i konsalting firme.)

Srpski jezik, međutim, ne raspolaže dvorodnim oblicima poput *Studierende, m/f*, što pri prevodenju najčešće ne stvara teškoće. U srpskoj jezičkoj i kulturnoj zajednici znatno se ređe insistira na ovom verbalnom izrazu ravnopravnosti polova. Zato je generički maskulinum u većini slučajeva adekvatno rešenje kao prevodni ekvivalent.

Kod oblika *Heranwachsende, m/f*, a pogotovo kod *Genesende, m/f*, ekvivalencija sa imenicama 'adolescent', 'adolescentkinja' i 'rekonvalescent', 'rekonvalescentkinja' ograničena je na denotativno značenje. Navedene dve nemačke imenice stilski su neutralne, dok njihovi srpski ekvivalenti imaju prizvuk stručnih termina i zato su uglavnom i vezani za zvaničnu i stručnu komunikaciju. Van nje oni se sreću jedino u pisanom jeziku i ostavljaju suvoparan i birokratski utisak.

U kojoj meri leksikografski ekvivalenti uslovljavaju ili ne uslovljavaju prevodne ekvivalente može se naslutiti već i na osnovu narednih nekoliko primera iz Heseovog (Hesse) romana *Das Glasperlenspiel* (Hesse 1972) i njegovih prevoda na srpski i hrvatski (Hese 1994, Hesse 1971, Hese 1992):

Reisende, m/f

Das kleine Landhaus, das man endlich erreichte, lag an einem Bergsee in den grauen Felsen versteckt, von denen es sich kaum abhob. Bei seinem Anblick empfand **der Reisende** die Strenge, ja die Finsternis dieser dem rauhen Hochgebirge angepassten Bauart (Hesse 1971: 458).

Mali letnjikovac do koga su najzad došli ležao je skriven u sivim stenama na planinskom jezeru od kojih se gotovo nije odvajao. Ugledavši ga, **putnik** je osetio strogost, čak mračnost tog načina gradnje prilagođenog visokoj planini (Hese 1994: 392-393).

Mala seoska kuća, pred koju su napokon stigli, ležala je uz planinsko jezero,

⁸ (<http://www.berufe-lexikon.de/berufsbild-beruf-bankkaufmann-bankkauffrau.htm>) [14.12.2010]

skrivena među surim stijenama od kojih se jedva isticala. Kad ju je ugledao, putnik primijeti kako je ta stroga, gotovo mrka gradnja sukladna oporom planinskom krajoliku (Hesse 1979: 366).

Mali letnjikovac do kojeg su najzad stigli nalazio se pored planinskog jezera, sakriven između sivoga stenja naspram kojeg se jedva isticao. Kad ga je ugledao, putnik je osjetio strogost, čak smrknutost ovakvog načina gradnje, prilagođenog surovoj planini (Hesse 1992: 417-418).

Studierende, m/f

Dem „Schatten“ Bertram blieb es erspart, als Vizemagister am Ende auch noch die Gratulanten und die Behörden wie üblich empfangen zu müssen, auch der herkömmliche Feudentag der Studierenden des Glasperlenspiels fiel diesmal dahin (Hesse 1971: 228).

„Senci“ Bertram je bilo prišteđeno da kao vicemagistar na kraju, kao obično, mora još primati i čestitanja vlasti. Ovog puta je takođe otpao dan radosti studentata igre staklenih perli (Hesse 1994: 196).

„Sjena“ Bertram bio je pošteđen da kao vicemagistar još na kraju, prema običaju, primi čestitare i predstavnike vlasti, taj put je otpao i tradicionalni dan radosti za studente igre staklenim perlama (Hesse 1979: 185).

„Senka“ Bertram je bio pošteđen toga da kao zamenik Majstora na kraju mora još primati čestitare i predstavnike vlasti, kao što je to bilo uobičajeno; ovoga puta je otpala i tradicionalna proslava učenika Igre đinđuvama (Hesse 1992: 210).

Genesende, m/f

Inzwischen baute er die Freundschaft mit Plinio, der nun nicht mehr nur durch Bewunderung, sondern ebenso sehr durch die Dankbarkeit des Genesenden und Geheilten an ihn gebunden war, sorgfältig aus und besaß in ihr eine Brücke zur Außenwelt und ihrem mit Rätseln beladenen Leben (Hesse 1971: 362-363).

U međuvremenu je marljivo izgrađivao prijateljstvo sa Pliniom, koji mu sada nije više bio privržen samo divljenjem, već isto toliko zahvalnošću ozdravljenika i izlečenoga, i u njemu je imao most prema spoljašnjem svetu i njegovom životu ispunjenom zagonetkama (Hesse 1994: 311).

U međuvremenu je pažljivo izgrađivao prijateljstvo s Designorijem, koji se sad uza nj vezao ne više samo divljenjem, nego isto toliko zahvalnošću onoga koji ozdravlja i koji je ozdravljen, i u tom mu je prijateljstvu bio most prema

vanjskom svijetu i njegovu zagonetkama pretrpanu životu (Hesse 1979: 290).

U međuvremenu je brižljivo izgrađivao prijateljstvo s Plinijem, koji sada nije više bio vezan samo divljenjem nego isto toliko zahvalnošću čoveka koji ozdravlja i izlečen je, i stekao u njemu most ka spoljašnjem svetu i njegovom životu krcatom zagonetkama (Hese 1992: 332).

Heranwachsende, m/f

Schien seine Person den Bezirken der Leidenschaft, der Liebe, der Freundschaft entrückt, so war sie ein desto geeigneter Gegenstand für das Verehrungsbedürfnis der Heranwachsenden gewesen, und diese Würde und fürstliche Grazie, die ihm übrigens den halb zärtlich gemeinten Spottnamen „die Exzellenz“ eingetragen, hatte ihm trotz harter Widerstände im Lauf der Jahre auch im hohen Rat, in den Sitzungen und gemeinsamen Arbeiten der Erziehungsbehörde eine etwas gesonderte Stellung gegeben (Hesse 1971: 228).

Ali je njegova osoba izgledala da se otela strasti, ljubavi, prijateljstvu, to je ona bila utoliko pogodniji predmet potrebe poštovanja kod naraštaja. To dostojanstvo i kneževska ljupkost, koja mu je, uostalom, upola iz nežnosti donela nadimak „ekscelencija“, dali su mu, uprkos upornih odupiranja tokom godina, nešto osobit položaj u visokom svetu, na sednicama i zajedničkim radovima vaspitne vlasti (Hese 1994: 197).

Ako njegova osoba, kako se čini, nije bila bliska oblastima strasti, ljubavi, prijateljstva, bila je to prikladniji predmet obožavanja za kakvim su novi naraštaji imali potrebu, a tim je dostojanstvom i kneževskim čarom, po kojima je, pomalo s nježnošću, i dobio nadimak „ekscelencija“, unatoč žestokim otporima, u tjeku godina stekao izdvojeni položaj i u Vrhovnom vijeću, na sjednicama i u zajedničkim poslovima Odgojnog poglavarstva (Hesse 1979: 185-186).

Ako se činilo da se njegova ličnost nalazila izvan područja strasti, ljubavi, prijateljstva, ona je bila utoliko podesniji predmet za potrebu podmlatka da nekog poštuje, i ovo dostojanstvo i vladalačka ljupkost – koji su mu, uzgred budi rečeno, doneli upola nežno shvatan nadimak „ekscelencija“ – stvorili su mu, tokom godina, uprkos opštim otporima, pomalo posebno mesto i u Visokom veću, na sednicama i u zajedničkim poslovima Načelstva za vaspitanje (Hese 1992: 211).

U skladu s očekivanjima, sistemski i leksikografski ekvivalenti ne prerastaju neizbežno u prevodne. Presudnu ulogu pri tome imaju neposredni kontekst i tekst kao celina. Izvesne zakonomernosti ipak se, međutim, mogu utvrditi. Što je

sistemska i leksikografska ekvivalencija potpunija, u denotativnom, konotativnom i pragmatičkom smislu, tim je veća i verovatnoća da se sistemski i leksikografski ekvivalent u konkretnom prevodu javi i kao prevodni ekvivalenti. Što su razlike u bilo kom pogledu veće, češće će se javljati i potreba za alternativnim rešenjima u prevodu.

Poimeničeni particip prezenta *Reisende*, *m/f* tako u svim prevodima zastupa njegov ekvivalent 'putnik'.⁹ On je nemačkoj leksemi ekvivalentan u svakom pogledu, izuzev što nije *nomen commune*. U konkretnom slučaju to, međutim, nije na smetnji, zato što Hese u citiranom odlomku iz romana *Das Glasperlenspiel* i referiše na osobu muškog roda.

Kod imenice *Studierende*, *m/f* dominira ekvivalent 'student', mada se u istoj funkciji javlja i 'učenik'. Kod leksema *Heranwachsende*, *m/f* i *Genesende*, *m/f* nijedan od prevodilaca s pravom ne koristi njihove denotativne sistemske ekvivalente. Problem tu svako rešava na svoj način (*Genesende*, *m/f* – 'ozdravljenik', 'onaj koji ozdravlja', 'čovjek koji ozdravlja'; *Heranwachsende*, *m/f* – 'naraštaji', 'novi naraštaji', 'podmladak').

3.2. **Prevodni ekvivalenti pseudosupstantivizovanih participa prezenta: okazionalni oblici srednjeg roda**

Kod tzv. pseudosupstantivizacije (upotreba participa prezenta kao satelita zamenice ili semantičkog fokusa eliptične nominalne fraze) problem ekvivalencije javlja se isključivo u prevođenju. Ne bi trebalo da Rečnici registruju i obrađuju takve oblike, baš kao ni druge okazionalizme. Pri prevođenju pseudosupstantivizovanih oblika na srpski jezik težina zadatka zavisi od njihovog gramatičkog roda.

Kod participa srednjeg roda prevodni ekvivalent najčešće je fraza sa glagolskim prilogom sadašnjim. Supstantivizovani i pseudosupstantivizovani participa srednjeg roda označavaju predmete ili apstraktne veličine, a samo izuzetno bića ili osobe. Takvo je značenje u skladu sa kombinatorikom glagolskog priloga sadašnjeg, tj. sa njegovom vezanošću za imenice koje označavaju predmete i apstraktne veličine. Frazi koja se sastoji od zamenice i participa (primeri 1, 2 i 3) ili determinativa i participa (primeri 4, 5 i 6) odgovara onda zamenička ili imenička fraza sa glagolskim prilogom kao satelitom ili priloška fraza sa glagolskim prilogom kao nukleusom:

- (1) *etwas Beunruhigendes* – 'nešto uznemirujuće'
(*etwas* – 'nešto', *beunruhigend* – 'uznemirujuće')
- (2) *etwas Erschreckendes* – 'nešto zastrašujuće'
(*etwas* – 'nešto', *erschreckend* – 'zastrašujuće')
- (3) *etwas Überraschendes* – 'nešto iznenađujuće'

9 Ako se izuzme divergencija izazvana nespecifičnošću originala u pogledu gramatičkog roda i specifičnošću ekvivalenta u istom pogledu.

- (*etwas* – 'nešto', *überraschend* – 'iznenađujuće')
- (4) *das Bevorstehende* – 'predstojeći događaji', 'ono što (nam) predstoji'
(*das* – određeni determinativ, *bevorstehend* – 'predstojeći')
- (5) *das Entscheidende* – 'odlučujuće', 'ono odlučujuće'
(*das* – određeni determinativ, *entscheidend* – 'odlučujući')
- (6) *das Kommende* – 'nastupajući događaji', 'ono što dolazi', 'ono što nas očekuje', 'ono što donosi budućnost' (*das* – određeni determinativ, *kommend* – 'dolazeći', 'nastupajući').

Četvrti primer *das Bevorstehende* ('ono što nam predstoji') nagoveštava već da su moguća i druga rešenja, kao što je, primera radi, zamenička fraza sa odnosnom rečenicom kao satelitom. U tom slučaju glagol nije u obliku glagolskog priloga, nego u ličnom obliku. Nekim nemačkim atributivnim participima u srpskom odgovara pridev (npr. *aufregend* – 'uzbudljiv'). To se onda manifestuje i u prevodu (*etwas Aufregendes* – 'nešto uzбудljivo'). Presudnu ulogu, međutim, i ovde ima konkretni kontekst. On može nuditi ili zahtevati i sasvim drugačija rešenja. Ovo jasno dolazi do izražaja već na sintaksičkom nivou. Kao ilustracija mogu poslužiti naredni izuzetno jednostavni primeri:

Auf seiner Reise hat er viel Aufregendes erlebt.

'Na putovanju je doživeo mnoga uzbuđenja.'

'On je na putu doživeo mnoga uzbuđenja.'

'Na putu su ga čekala mnoga uzbuđenja.'

'Na putu je doživeo mnogo toga uzbudljivog.'

'Put mu je ponudio mnoga uzbuđenja.' itd.

Es gab etwas Abstoßendes an seinem Wesen.

'U njemu je bilo nečeg odbojnog.'

'U njegovom je biću bilo nečeg odbojnog.'

'U njemu je bilo nečeg što odbija (druge ljude).'

'Bilo je nečega u njemu što je ostavljalo odbojan utisak.' itd.

Koja će varijanta biti prihvatljiva ne odlučuje se, međutim, na nivou rečenice, nego tek na suprasintaksičkom nivou. On može nalagati čak i rešenja koja bi posmatrana izlovano delovala vrlo neočekivano.

3.3. Prevodni ekvivalenti pseudosubstantivizovanih participa prezenta: okazionalni dvorodni oblici

Kod pseudosubstantivizovanih dvorodnih participa prezenta situacija je, međutim, osetno složenija. Ovim oblicima ne referiše se na predmete i apstraktne fenomene, već na osobe muškog ili ženskog pola. Potencijalni prevodni ekvivalenti ne mogu se zato tražiti među glagolskim priložima sadašnjim, bez obzira na to da

li je imenica koju on atribuirao izostavljena ili ne:

die schauende Menge ('gomila koja gleda') – *gledajuća gomila

Schauende, m/f ('osoba koja posmatra') – *gledajući (čovek), *gledajuća (žena)

Stehende, m/f ('osoba koja stoji') – *stojeći (čovek), *stojeća (žena).

Ni glagolski pridevi ni glagolski prilog prošli nisu adekvatno rešenje. Značenje trpnog glagolskog prideva je pasivno, svršeno i prevremeno, dakle potpuno suprotno značenju participia prezenta u nemačkom jeziku. Radni glagolski pridev ima, doduše, aktivno značenje, ali i jasno izraženu komponentu svršenosti i prevremenosti. To ga čini nekompatibilnim participiju prezentA. Isto važi i za glagolski prilog prošli, koji se uz to ne upotrebljava atributivno (isp. Momčilović 2010).

Sa stanovišta jezičkog sistema, nemačkim pseudosupstantivizovanim dvorodnim participijima odgovarale bi zato prvenstveno imeničke ili zameničke fraze sa odnosnom rečenicom kao atributom:

Stehende, m/f – 'onaj koji stoji', 'čovek koji stoji', 'ona koja stoji', 'žena koja stoji'

Schauende, m/f – 'onaj koji posmatra', 'čovek koji posmatra', 'ona koja posmatra', 'žena koja posmatra'

Betende, m/f – 'onaj koji se moli', 'čovek koji se moli', 'ona koja se moli', 'žena koja se moli' itd.

Alternativa ovakvim parafrazama mogu biti imenice nastale prema nekom drugom tvorbenom modelu. Najčešće su to sufiksarne tvorenice izvedene od glagolske osnove. One obično ne naglašavaju da je reč o privremenoj aktivnosti, ali takvo isticanje i ne mora uvek biti neophodno, pogotovo ako se radnja ne vrši habitualno ili profesionalno. 'Slušalac' se, primera radi, ne može biti ni trajno ni po zanimanju, bez obzira na to da li se na odgovarajuću osobu referiše imenicama *Zuhörer, m* ('slušalac') i *Zuhörerin, f* ('slušalac ženskog pola'), koje ne potenciraju trenutnost, ili pak dvorodnom imenicom *Zuhörende, m/f*, koja jasno naglašava trenutnost. Privremenog je karaktera po pravilu i patnja. Zato ni neutralnost imenica 'patnik', 'patnica' i 'paćenik' i 'paćenica' u tom pogledu nije na velikoj smetnji.

Leidende, m/f – 'onaj koji pati', 'čovek koji pati', 'paćenik', 'patnik', 'ona koja pati', 'žena koja pati', 'paćenica', 'patnica'

Ima, međutim, i primera gde se ista radnja može vršiti i trenutno (primeri 3, 4 i 6) i habitualno ili profesionalno (primeri 1, 2 i 5). Nije svako ko govori ili priča samim tim i 'govornik', kao što ni svako ko misli ne postaje automatski 'mislilac'.

(1) *Redner, m, Rednerin, f* – 'govornik'

(2) *Sprecher, m, Sprecherin, f* – 'govornik', 'portparol', 'predstavnik', 'predstavnica', 'zastupnik', 'zastupnica'

(3) *Redende, m/f* – 'osoba koja govori', 'osoba koja (trenutno) ima reč'

- (4) *Sprechende*, m/f – 'osoba koja govori', 'osoba koja (trenutno) ima reč'
- (5) *Denker*, m – 'misililac'
- (6) *Denkende*, m/f – 'osoba koja misli', 'osoba koja razmišlja'

Ako je ova distinkcija u konkretnom kontekstu relevantna, nedostatak potpunog ekvivalenta na leksičkom nivou može pričinjavati teškoće pri prevođenju. To naročito važi za književne tekstove i druge tekstove sa estetskim pretenzijama. Način za prenošenje denotativnog značenja uvek se da naći, makar u vidu opisnog prevoda (isp. Hlebec 2009 46-49), ali cena za to može biti izrazito visoka.

Zameničke fraze praćene atributskom rečenicom, koje srpski jezik nudi kao sistemski ekvivalent, relativno su obimne. Ako je pseudosupstantivizovani particip već deo srazmerno kompleksne sintaksičke strukture ili ako se u originalu često javlja, obimne konstrukcije nisu nimalo pogodne. Pa čak i da to nije slučaj, ove zamienske fraze uglavnom treba izbegavati, s obzirom na to da nisu u skladu sa stilskom normom srpskog jezika. Svojom upadljivošću, ali i samim obimom one neumitno privlače pažnju čitaoca, ne samo na konstrukciju po sebi, tj. na jezičku formu, već i na osobu na koju referišu, i na radnju koju ona vrši. Time se neizbežno poklanja veliki značaj tome da određena osoba u određenom trenutku vrši određenu radnju, što je često nesrazmerno relevantnosti date činjenice, tj. značju koji ima u originalu.

Ovo se u analiziranom romanu i njegovim prevodima očituje, primera radi, kod pseudosupstantivizovanog participa *Sitzende*, m/f ('osoba koja sedi'):

Wenn bei diesem Spaziergange Tito dem Gast seines Vaters aufmerksam und ziemlich willig zuhörte, so zeigte er ihm bei anderen Anlässen doch wieder Ablehnung und Trotz, er witterte in dem Mann, auf den seine beiden sonst so uneinigen Eltern so viel zu halten schienen, eine Macht, die seiner eigenen verwöhnten Ungebundenheit gefährlich werden könnte, und zeigte sich gelegentlich ausgesprochen unartig; freilich folgte darauf jedesmal ein Bedauern und Gutmachenwollen, denn es kränkelte sein Selbstgefühl, sich vor der heitern Höflichkeit, die den Magister wie ein blanker Panzer umgab, eine Blöße gegeben zu haben. Und insgeheim spürte er auch in seinem unerfahrenen und ein wenig verwilderten Herzen, daß dies ein Mann sei, den man vielleicht sehr lieben und verehren könnte.

Er spürte dies besonders in einer halben Stunde da er Knecht allein und auf den von Geschäften festgehaltenen Vater wartend angetroffen hatte. Bei seinem Eintritt in das Zimmer sah Tito den Gast mit halbgeschlossenen Augen regungslos in seiner statuenhaften Haltung sitzen, Stille und Ruhe ausstrahlend in einer Versenkung, so daß der Knabe unwillkürlich seine Schritte leise machte und auf Zehenspitzen wieder hinausschleichen wollte. Aber da schlug der Sitzende die Augen auf, grüßte ihn freundlich, erhob sich, deutete auf ein Klavier, das im Zimmer stand, und fragte ihn, ob er Freude an der musik habe (Hesse 1971: 371-372).

...Ulazeći u sobu Tito je video gosta kako sedi nepomično kao kip, poluzatvorenih očiju, zračeći tišinu i mir u svojoj utonulosti, tako da je dečko nehotice tiho koračao i na prstima hteo opet da izađe. Ali je tada onaj na stolicu otvorio oči, ljubazno ga pozdravio, ustao, pokazao na klavir koji je stajao u sobi i pitao ga da li uživa u muzici (Hese 1994: 319).

...Ulazeći u sobu, Tito je ugledao gosta kako poluzatvorenih očiju nepomično sjedi u položaju kao kip, zračeći mirom i tišinom iz te svoje zadubljenosti, pa je dječak nehotice utišao svoj korak i htio se na vršcima prstiju opet iskrasti van. Ali onaj koji je sjedio uto podigne pogled, ljubezno ga pozdravi, ustane i, pokazujući prema glasoviru koji je stajao u sobi, upita dječaka voli li glazbu (Hesse 1979: 298).

...Kada je ušao u sobu, Tito je video gosta kako upola sklopljenih očiju sedi nepomično nalik na kip, zračeći tišinom i spokojstvom iz te svoje potonulosti u sebe, te dečak nehotice utiša korake pa na vrhovima prstiju krete da se išunja napolje. Ali Majstor tad otvori oči, ljubazno ga pozdravi, ustade, pokaza na klavir koji se nalazio u sobi i upita ga da li voli muziku (Hese 1992: 340-341).

Autor je oblik *Sitzende, m/f* upotrebio u prvom redu kao sredstvo ulančavanja i koreferencije. Ovaj je oblik u nemačkom jeziku uobičajan, stilski neutralan i potpuno neupadljiv. Heseu je on u konkretnom kontekstu omogućio da još jednom referiše na glavnog junaka romana, Magistra ludi Jozefa Knehta (*Magister Ludi Joseph Knecht*), a da pri tome ne upotrebi nijedno od leksičkih sredstava koja je već iskoristio u prethodnim rečenicama:

der Gast seines Vaters ('gost njegovog oca') →
ihm ('njemu') →
der Mann, auf den seine beiden sonst so uneinigen Eltern so viel zu halten schienen ('čovjek o kome su njegovi obično nesložni roditelji oboje imali izuzetno visoko mišljenje') →
der Magister ('magistar') →
ein Mann ('muškarac') →
Knecht ('Kneht') →
der Gast ('gost').

Pisac ističe da u trenutku kada Tito ulazi u prostoriju Kneht sedi, utonuo u misli ili meditaciju. Napomena nije ni slučajna, ni bez značaja. Ona treba da doprinese slici o Knehtovom biću i pojavi. Ta je okolnost, međutim, već dovoljno jasno i detaljno eksplicirana u prethodnoj rečenici, tako da oblik *Sitzende, m/f* u tom smislu nije ključan.

U prevodu M. Smiljanića (Hese 1994) i V. Čičin-Šain (Hesse 1979) informacija o sedećem položaju ostvarena je po cenu komplikovanih, neprirodnih i nezgrapnih

konstrukcija. Ovakve konstrukcije donele su, međutim, više štete nego koristi. To dokazuju i odgovarajući primeri, 'onaj na stolici' i 'onaj koji je sjedio'. Opredivši se za njih, prevodioci jesu u potpunosti očuvali denotativno značenje i izbegli ponavljanje pri ulančavanju i koreferenciji. Veći stepen denotativne ekvivalencije i izbegavanje ponavljanja nisu, međutim, bili dovoljni da kompenzuju stilske manjkavosti konstrukcije.

Za razliku od rešenja za koje su se prevodioci opredilili, ponavljanje u ulančavanju i koreferenciji ne bi se negativno odrazilo na stilske kvalitete ovog tekstualnog segmenta. Odgovarajuće varijacije u dovoljnoj su meri zastupljene već u prethodnim rečenicama. To jasno dolazi do izražaja kada se rešenja M. Smiljanica (Hese 1994) i V. Čičićn-Šain (Hesse 1979) uporede sa onim B. Živojinovića (Hese 1992). Živojinović, naime, zanemaruje one aspekte denotativnog značenja koje u konkretnom kontekstu nisu od presudnog značaja. Kao ekvivalent oblika *Sitzende, m/f* on koristi jednostavno imenicu 'Majstor', kojom se na Jozefa Knehta referiše na podjednako neupadljiv način kao i imenicom *Sitzende, m/f*. Imanica 'Majstor' nekoliko je rečenica ranije već upotrebljena u istoj funkciji, ali to nimalo ne šteti stilu rečenice, odeljka i čitave sadržinske celine, a ne narušava ni slika o Magistru ljudi kao mudrom čoveku izbalansiranog karaktera, sklonom kontemplaciji i meditaciji.

Problem pseudosubstantiviziranih dvorodnih participa pri prevodenju se, dakle, rešava na različite načine, u zavisnosti od mogućnosti koje nudi i zahteva koje postavlja kontekst, kao i od prevodiočeve umešnosti. Pored zameničkih fraza sa pokaznom zamenicom 'onaj' kao jezgrom i odnosnom rečenicom kao atributom često se pribegava i odgovarajućim zameničkim frazama sa zemenicom 'neko' (*ein Verstehender* – 'neko ko ima razumevanja'). Moguće su i imeničke fraze praćene atributivnom rečenicom ili drugim satelitima, čije se jezgro takoreći umeće, tj. dodaje u tekst. Drugim rečima, primenjuje se prevodilačka tehnika dodavanja (isp. Hlebec 2009: 35). U tu svrhu može poslužiti neka imenica srazmerno širokog značenja, kojom se referiše na ljudska bića, npr. 'čovek' (*ein Verstehender* – 'čovek koji razume', *ein Wissender* – 'čovek pun znanja'), ali i neka imenica užeg, specifičnijeg značenja, čiju primerenost obezbeđuje širi kontekst. Kao rešenje nude se i parcijalni ekvivalenti na leksičkom nivou, naravno pod uslovom da takvih ima i da značenjska razlika u konkretnom slučaju nije od suštinske važnosti (*der Wissende* – 'znalac', *der Erlebende* – 'sudionik').

Erlebender, m/f

Soweit nur das Zustandekommen jener hohen Erlebnisse im Gemütszustande **des Erlebenden** mitbegründet ist, wäre Josef Knecht auf denkbar beste vorbereitet gewesen: von keiner Sorge gedrückt, mit ehren aus der Fremde heimkehrend, sah er dem Kommenden mit freudiger Erwartung entgegen (Hesse 1971: 219).

Ukoliko ostvarenje visokih doživljaja ima osnova u duševnom stanju onoga ko ga doživljuje, Jozef Kneht bi bio pripremljen na najbolje što se može zamisliti: nepritisnut bilo kakvom brigom, vraćao se iz tuđine u zavičaj sa počastima, s radosnim očekivanjem je gledao u ono što nastupa (Hese 1994: 189-190).

Koliko ostvarenje takvih intenzivnih doživljaja ovisi o emocionalnom stanju sudionika, Josef Knecht bi na najbolji mogući način bio pripravan: nisu ga morale nikakve brige, vraćao se uz počast iz tuđine i s radošću je očekivao predstojeće (Hesse 1979: 178).

Pa ako je ostvarenje onih uzvišenih doživljaja zasnovano i u duševnom stanju onoga koji doživljava, onda je Jozef Kneht bio pripremljen najbolje što se može zamisliti: neobremenjen nijednom brigom, s počašću se vraćajući iz tuđine, s radosnim očekivanjem je gledao u susret onome što će doći (Hese 1992: 203).

Verstehende, m/f

Endlich ein Mensch! dachte ich, endlich ein Freund, vielleicht auch ein Gegner, aber einer, mit dem man reden kann, ein Urkastalier zwar, aber einer, bei dem das Kastalische nicht zu Maske und Panzer erstarrt war, ein Mensch, ein Verstehender (Hesse 1971: 329-330)!

Najzad jedan čovek! – mislio sam – najzad prijatelj, možda i protivnik, ali neko s kim se može govoriti, doduše, prakastaljanin, ali neko kod koga se Kastalija nije stvrdla u masku i oklop, jedan čovek, neko ko ima razumevanja (Hese 1994: 282).

V. Čičin-Šain: Napokon jedan čovjek! mislio sam, najzad jedan prijatelj, možda i protivnik, ali netko s kim se može razgovarati, doduše jedan prakastalac, ali takav u kojega se ono kastalsko nije skrutnulo u masku i oklop, konačno jedan čovjek sposoban da razumije (Hesse 1979: 264)!

Najzad jedan čovek! – pomislio sam; najzad jedan prijatelj, možda i protivnik, ali čovek s kojim se može govoriti, Kastalijac do srži, istina, ali čovek kod kojeg se ono kastalijsko nije ukočilo u masku i oklop; čovek, čovek koji razume (Hese 1992: 302)!

Wissende, m/f

Etwas davon ging in sein Wesen über und ward auch anderen spürbar; er galt für einen Wissenden und Frommen, für einen Mann von großer Ruhe und geringer Todesfurcht, für einen, der mit den Mächten gut stand (Hesse 1971: 502).

Nešto od toga je prešlo i odražavalo se i u njegovom biću, a to su i drugi osetili: važio je za čoveka pobožnog i punog znanja, neobično smirenog i bezmalo oslobođenog straha od smrti, za čoveka koji održava dobre odnose sa višim silama (Hese 1994: 442).

Njegovo je biće poprimilo nešto od toga, i drugi su to mogli zamjetiti; slovio je kao onaj koji je stekao znanje i pobožnost, kao čovjek s mnogo mira i malo straha od smrti, kao onaj kojemu su sile sklone (Hese 1979: 404).

Neštio od toga je prelazilo u njegovo biće, a to su i drugi osećali; važio je za znalca i smernog čoveka, ispunjenog dubokim mirom, čoveka koji se slabo plaši smrti i u dobrom je odnosu sa višim silama (Hese 1992: 464).

4. Zaključak

Zahvaljujući tome što se prevashodno koristi atributivno i što ima deklinaciju, particip prezenta u nemačkom se jeziku srazmerno lako i često upotrebljava kao semantički fokus eliptične imeničke fraze. Jednostavnije rečeno, ovaj se oblik bez većih teškoća koristi poput imenice ili slično imenici. Činjenica da se određeni particip prezenta upotrebljava (i) na taj način nije, međutim, dovoljan dokaz supstantivizacije.

Kao i prideve i participe perfekta, participe prezenta supstantivizovanim treba smatrati tek nakon uzualizacije imeničke upotrebe. Da li je došlo do uzualizacije može se ustanoviti na osnovu relevantnih rečnika savremenog nemačkog jezika. S obzirom na to da oni nikada ne mogu da obrade sve lekseme nemačkog jezika, kao dodatni kriterijumi mogu da posluže i analiza lektronskih korpusa i informacije kompetentnih govornika.

Ni kombinacija navedena tri kriterijuma nije međutim dovoljna. Istraživači koji se bave ovim problemom moraju biti svesni toga. Pri analizi svakog konkretnog primera treba biti izuzetno obazriv. Mora se prihvatiti i neprijatna činjenica da su sporadične greške u proceni verovatno neizbežne. Neuporedivo je uputnije prihvatiti navedena ograničenja, nego konstruisati naizgled pouzdane metode razgraničenja, koje zapravo nisu adekvatne prirodi samog procesa. Takav pristup ne može dovesti do željenih rezultata.

Podjednako su pogrešna i gruba uopštavanja. Tvrdnja da su svi pridevi i participi koji su upotrebljeni „kao imenice“ samim tim i supstantivizovani ne odgovara realnosti. Isto, međutim, važi i za potpuno negiranje supstantivizacije prideva i participa, pa samim tim i za negiranje supstantivizacije participa prezenta. Prideve i participe koji na nivou površinske ili dubinske strukture imaju imenicu kao jezgro ne treba smatrati supstantivizovanim, čak ni kada je to jezgro u konkretnom primeru izostavljeno. Supstantivizovanim treba smatrati one imenički upotrebljene participe koji takvo jezgro nemaju ni na nivou površinske

ni na nivou dubinske strukture, zato što su usled česte upotrebe njegovo značenje inkorporirale u vlastitu značenjsku strukturu.

Sistemske i leksikografske ekvivalente supstantivizovanog i pseudosupstantivizovanog participa prezenta prevodioci ne odabiraju uvek i kao prevodne ekvivalente. Najveći uticaj na odabir prevodnog ekvivalenta imaju neposredni kontekst i tekst kao celina. Što je stepen denotativne, konotativne i pragmatičke ekvivalencije između leksikografskih ekvivalenata veći, veća je i verovatnoća da se leksikografski ekvivalent u konkretnom prevodu iskoristi i kao prevodni ekvivalenti. Što su razlike u bilo kom pogledu veće, češće će se javljati i potreba za alternativnim rešenjima u prevodu.

Literatura

- Duden 2007-CD: *Duden – Richtiges und gutes Deutsch. Wörterbuch der sprachlichen Zwischenfälle*. 6., vollständig überarbeitete Auflage. Mannheim: Bibliographisches Institut & F. A. Brockhaus AG.
- Hese, H. 1992. *Igra đinđuvama. Pokušaj životopisa Majstora Jozefa Knehta, zajedno sa Knehtovim spisima iz zaostavštine*. Preveo s nemačkog Branimir Živojinović. Beograd: Beogradski izdavačko-grafički zavod.
- Hese, H. 1994. *Igra staklenih perli*. Preveo dr Mihailo Smiljanić. 2. izdanje. Beograd: Narodna knjiga. Alfa.
- Hesse, H. 1971. *Das Glasperlenspiel. Versuch einer Lebensbeschreibung des Magister Ludi Josef Knecht samt Knechts hinterlassenen Schriften*. Herausgegeben von Hermann Hesse. Frankfurt am Main: Suhrkamp.
- Hesse, H. 1979). *Igra staklenim perlama. Pokušaj životopisa Magistra Ludi Josefa Knehta zajedno s rukopisima iz Knehtove ostavštine. Objavio Hermann Hesse*. Prevela Vera Čičin-Šain. Zagreb: Sveučilišna naklada Liber.
- Hlebec. B. (2009). *Prevodilačke tehnike i postupci*. Beograd: EBG.
- Ivanović, B. 2005. *Frazeologizmi u Luterovom prevodu Biblije iz 1534. godine i njihova zastupljenost u savremenom nemačkom jeziku*. Neobjavljen magistarski rad. Beograd: Filološki fakultet.
- Klajn, I. 2003. *Tvorba reči u savremenom srpskom jeziku. Drugi deo: Sufiksacija i konverzija*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva / Novi Sad: Matica srpska.
- Kostić, J. 2006. *Imenice nastale konverzijom u savremenom nemačkom književnom jeziku i njihovi ekvivalenti u srpskom*. Neobjavljena doktorska disertacija. Beograd: Filološki fakultet.
- Srđić, S. 2009. *Morphologie der deutschen Sprache*. Beograd: Jasen.

Zusammenfassung

SUBSTANTIVIERUNG DES PARTIZIP PRÄSENS IM DEUTSCHEN: ÄQUIVALENZFRAGEN BEIM SPRACHENPAAR DEUTSCH – SERBISCH

Die vorliegende Arbeit gliedert sich in zwei Segmente. Nach einer kurzen Einführung mit Basisinformationen über das Partizip Präsens im Deutschen (bzw. über seine Bildung, seine Bedeutung und seinen Gebrauch) wird im ersten Teil der Arbeit auf bestimmte Fragen im Zusammenhang mit der Substantivierung des Partizip Präsens im Deutschen eingegangen. Dabei strebt die Verfasserin die Etablierung von klaren Unterscheidungskriterien zwischen Substantivierung und Pseudosubstantivierung des Partizip Präsens im Deutschen an. Das entsprechende Kriterium findet sie hauptsächlich im okkasionellen oder usuellen Gebrauchs der jeweiligen Partizipialform. Folglich kommt sie zum Schluss, dass nur diejenigen substantivisch gebrauchten Partizipien als substantiviert gelten können, die usualisiert auftreten, während die anderen als sog. Pseudosubstantivierungen zu betrachten sind. Die Usualität jeder Wortbildungskonstruktion und demnach jedes substantivierten Partizip Präsens leitet sich aus hoher Gebrauchsfrequenz ab. Sie sollte zumindest mittelfristig zur lexikalischer Kodifizierung führen. Der usueller oder okkasioneller Charakter eines jeden substantivierten Partizip Präsens muss dementsprechend mithilfe von Wörterbuchinformationen aber auch durch Analyse von Korpusdaten ermittelt und bewiesen werden. Nach diesen Bestimmungsversuchen der Substantivierung vom Partizip Präsens im Deutschen widmet sich die Verfasserin im nächsten Segment der Arbeit den möglichen Problemen, die sich daraus für die Herstellung der Übersetzungsäquivalenz beim Sprachenpaar Deutsch – Serbisch ergeben können. Die aufgestellten Thesen illustriert sie mit entsprechenden Beispielen aus Hermann Hesses Roman *Das Glasperlenspiel* und aus drei unterschiedlichen Übersetzungen dieses Werkes ins Serbisch und Kroatische. Es kommt dabei deutlich zum Vorschein, dass die Lösungs- bzw. Äquivalenzmöglichkeiten äußerst heterogen sind. Die Möglichkeiten zur Herstellung von Äquivalenz hängen in erster Linie vom Genus des substantivierten Partizips und von seiner Bedeutung ab. Lexikografische Äquivalente kann es ausschließlich bei usueller Substantivierung des Partizip Präsens geben, da Okkasionalismen in Wörterbüchern nicht aufgenommen werden sollten. Die vorhandenen lexikografischen Äquivalente können auch als Übersetzungsäquivalente eingesetzt werden, was aber nicht unbedingt der Fall sein muss. Es lassen sich keine klaren, geschweige denn allgemeingültigen Regeln erkennen oder aufstellen. Im Allgemeinen gilt aber das folgende Prinzip: Je höher der Äquivalenzgrad (im Sinne der denotativen, der konnotativen und der pragmatischen Äquivalenz), der bei der lexikografischen Äquivalenz erreicht werden konnte, desto höher auch die Wahrscheinlichkeit, dass das lexikografische Äquivalent auch als Übersetzungsäquivalent übernommen wird. Die Hürden bei der Herstellung von lexikografischer Äquivalenz sind jedoch schwieriger zu überwinden, als die Schwierigkeiten bei der Herstellung der Übersetzungsäquivalenz. Da die Übersetzungsäquivalenz erst auf der Textebene hergestellt werden kann und muss, steht den Übersetzerinnen und Übersetzern meist eine ganze Palette von Möglichkeiten zur Verfügung, das Fehlen eines geeigneten Äquivalentes auf der lexikalischen Ebene auszubalancieren.